

Látogatásaink Bátonyterenyén

Radnai Ágnes, 2014

Gondolkodás és gondolkodásmód – hasonló szavak, jelentésük mégis különböző. Azt is mondhatjuk, hogy kiegészítik egymást: a gondolkodás a szellemet, racionális énünket veszi igénybe, tényekből, adatokból indulunk ki, következtetéseket vonunk le, kísérletezhetünk. Megoldásokat, megoldáslehetőségeket keresünk. A gondolkodásmód köznapiban az, ahogyan a saját tudatos és/vagy tudattalan értékeink, érzelmeink, céljaink birtokában következtetéseket vonunk le és döntéseket hozunk. A kettő persze szorosan összefügg – ennek köszönhetjük a matematikusokról, fizikusokról, mérnökökről szóló vicceket, sztereotípiákat. **Lehet-e csak a racionális gondolkodás fejlesztésével változtatni azon a gondolkodásmódon, amit az életben használunk? És a hétköznapi gondolkodásmódunk hogyan segíthet hozzá bennünket egy-egy logikát, kreativitást igénylő feladat megoldásában?** Azt gondolom, mindkettő egyformán fontos kérdés.

Az elmúlt hónapokban hátrányos helyzetű gyermekeknek tartottunk délutáni foglalkozásokat – logikai feladatok és játékok színes tárházát sorakoztattuk fel. Ők megismerkednek a nagybetűs Logikával és Gondolkodással, míg mi megismerkedünk az általuk képviselt gondolkodásmóddal. A gyermek megnyilvánulásainak két fő tényezője van: a tanult viselkedési minták alkalmazása és a ténylegesen megélt érzelmek. A gyermek eleinte úgy tanul, hogy másolja a környezetét. Diákjaim, akik 10-11 éves, 4.-5. osztályos gyerekek, kész eszköztárral rendelkeztek a szüleiktől kapott mintákból. Ha a gyermek új helyzettel találkozik, és nincs kész protokoll, amit elővehet a “fegyvertárból”, akkor öntudatlanul előveszi a szülők által kimondott és kimondatlan elveket és értékrendszert. Ehhez igazodva reagálnak és hoznak döntéseket.

Ezen a ponton rengeteg kérdés merül fel: pontosan milyen értékrendet hoz egy gyermek egy olyan faluból, ahol a foglalkoztatottság kétségbeejtően alacsony, a felnőtt társadalom nagy része egyik hétről a másikra él? Melyek azok a helyzetek, ahol gyorsabban találják fel magukat, mikor ütköznek egy - számunkra láthatatlan, érezhetetlen - falba a megoldás

során? Vajon érdemesebb csak a logikai feladatok, játékok, történetek kitalálásán, egyszóval elvont helyzeteken át hatni az életbeli döntésekre, és a gondolkodásmódunkat csak a magatartásunkkal kommunikálni feléjük, vagy jobb célzottan, életből hozott példákkal alátámasztani a gondolkodás hasznosságát? Miben segíthet egy gyermeket a közvetlen környezetében az absztrakt gondolkodás képessége? Segíti-e egyáltalán? Vajon ugyanolyan esélyeink vannak itt is önmagáért, a pusztá szórakozásért megszerettetni a gondolkodást a gyerekekkel, mint egy rendezettebb helyzetű településen?

Az alábbi írás túlnyomórészt tapasztalatokat, majd ezeket kapcsolódóan javaslatokat és nyitott kérdéseket fogalmaz meg. Céлом nem csak tényszerűen leírni az eseményeket, hanem ezen felül példákon keresztül bemutatni az előforduló szituációkat, hogy mindenki maga vonhasson le következtetéseket. Sokkal több bennem a nyitott, mint a megválaszolt kérdés, így – bár távoli céljaim közé tartozik - nem tudok egyelőre kollektív, átfogó képet alkotni a gyerekekről és a velük eltöltött időről, foglalkozásokon és azokon kívül. Igyekeztem a gondolatokat csokrokba szedni és példákkal tarkítani, és végül javaslatokkal szolgálni azok számára, akik hasonló fába vágják a fejszájüket.

A kezdetek

Nyáron, 2014 júniusában összegyűltünk, hogy a bátonyterenyei oktatás ötletét megvitassuk. A következő alapgondolatból indultunk ki: vajon milyen eredményeket és hogyan érhetünk el kiforrott logikai, matematikai, rendszerezett gondolkodási eszköztárral a hátrányos helyzetű gyerekeknél? Sok oldalról megvizsgáltuk, milyen rövid- és hosszútávú célokat lehet kitűzni, hová lehetne eljutni mondjuk heti egy foglalkozással fél vagy egy év alatt. Végül abban maradtunk, egyelőre a gyerekek szórakoztatása és a kísérletezés, tapasztalatgyűjtés legyen a fő cél. Persze további reményeink is vannak: a gondolkodás megszerettetése, tehetségek felfedezése. Legtávolabbi, óriási célunk pedig az, hogy foglalkozásainkkal felzárkóztassuk a kulturálisan, szellemi nevelésben elmaradott, sok szempontból ingerszegény környezetben élő gyerekeket, vagy akár csak kicsiny, de mérhető lépést könnyvelhessünk el, ami már önmagában hatalmas eredmény.

Terv

A következő koncepciót alakítottuk ki: heti egy alkalommal egy órás foglalkozást tartunk 4.-7. osztályos gyermekeknek, két csoportban (külön a 4.-5. és a 6.-7. osztályos tanulók). Logikai, nyelvi és kreatív gondolkodást fejlesztő feladatokat oldunk, játékokat játszunk. Az első pár hónap legyen a kísérletezés: az órára szánt feladatokat széles palettáról válogattuk. Kiegészítésként, és hogy jobban megismerkedhessünk a társasággal, havonta egyszer foglalkozás után szervezünk valami kisebb programot. Ezen kívül szeretnénk jövő nyáron táborozni vinni a gyerekeket.

Bátonyterenye és Mátraverebély – az első benyomások

Bátonyterenye számunkra átlagos falunak tűnt. Rendes infrastruktúrát és “élhető” házakat láttunk. Mátraverebélyről ugyanez korántsem volt elmondható. Rengeteg omladozó házat láttunk, voltak olyanok, ahol a tetőnek jó része hiányzott. A falunak két része volt, az egyik fele “takaros” volt, de a másik fele tragikusan nézett ki. Két utca keresztezésénél volt a “mozi”, ahogy a gyerekek mondták: ez egy rom volt, azaz két-három falmaradvány. Az utcákon emberek sétáltak, vagy csak álltak a ház előtt és néztek maguk elé. A faluban olyan ritkán megy át autó, hogy az útesten sétál az emberek nagy része. Meglátogattuk a verebélyi tanodát is, a falu szebb felében. Meglepően jól van felszerelt volt, mindez azonban kevés, ha foglalkozás híján a gyerekek egész ott töltött idő alatt a számítógép előtt ülnek.

A gyerekek háttéréről további információkat a helyi felnőttektől kaptunk: a gyerekek otthon elég ételt kapnak, ha csak a kalóriabevitelt számoljuk, de változatos étrendjük egyáltalán nincs, pedig ez elengedhetetlen a szervezet fejlődéséhez. Nem egy gyerekről kiderült, hogy valamelyik szülője épp börtönbüntetését tölti.

Pár történet, ami rávilágít az ottani helyzet milyenségére:

Az egyik kislányt Verebélyről szállítottuk a terenyei tanodába, majd megkérdezte, a kocsiban hagyhatja-e a táskáját.

- *Miért nem viszed be a táskádat?*
- *Mert nem szeretek cipekedni.*
- *Semmit nem szeretsz cipelni?*
- *Nem.. kivéve, ha megyünk a pennybe meg a cébéába.. - válaszolta, és már a gondolattól is táncra perdült kicsit, látszott, hogy a hét fénypontjáról beszél.*

Az érték és az értékrend

A gyerekek minden óra végén csokit kapnak: előbb az választ, aki a legtöbb pontot kap, majd pont szerint csökkenő sorrendben mindenki választ egyet. Mindent megtesznek, hogy ponthoz, majd csokihoz jussanak. Van, aki tisztességes küzdelem árán próbál minél több pontot szerezni, de a gyerekeknek több, mint fele eleinte minden eszközt bevetett, hogy ponthoz jusson. Volt, hogy felkapta a pontokkal (kétfilléres, bab, csicseriborsó..) teli üveget, mert egy pillanatra nem néztem oda, és kivett belőle annyit, amennyit kedve tartotta. Persze ilyenkor nem nyugodnak a kedélyek, mert igazából kimondatlanul ugyan, de nem csak a csoki és a pont számít értéknek, sokkal inkább az odafigyelés.

Egy alkalommal, mikor testeket ragasztottunk, vágunk, hajtogattunk, járkáltam körbe segíteni mindenkinek, és közben a pontos doboz, ami tele volt csicseriborsóval, őrizetlenül maradt. Ezt a lehetőséget meg is ragadta pár gyerek, és fél füllel hallottam is, hogy dicsekednek azzal, hogy mennyit vettek el. Az óra vége felé az egyik – aznap legaktívabb – gyerekek segítettem egy házikó összerakásában, amiért ugye pont járt.. mikor már majdnem végeztünk, lehajtotta a fejét, és azt mondta:

- *Mennyit kapok ezért, 3 pontot?*
- *Igen.*
- *Igazából, nekem nem is kell a pont..*
- *Miért?*
- *Mert elvittem belőle.. vagy ötvenet. De visszaadom! - és elővett a zsebéből egy maréknyit.*
- *Jobb a pontoknál az, hogy segítek neked összerakni?*
- *Hát, igen..*

A tanult viselkedési mintákról

A második órán történt meg először az, hogy két gyerek komoly konfliktusba keveredett. A két gyerek közül az egyik nem is az én órára járt, csak önkényesen átjött pár percre. Valami nem tetsző dolgot mondhatott az egyik gyereknek, mire az felpattant, két öklét felemelte, mint a boxolók, és már kezdte is, hogy “mi van, verekedni akarsz?”, vagy valami hasonlót. A két gyerek valami birkózásfélébe akart kezdeni, de időben sikerült kiharcolnom azt, aki nem is az én órára jár. Mindez pár másodperc leforgása volt. Az volt az érdekes az egészben, hogy egyikük szemében sem láttam tomboló haragot, sértett önérzetet, tehát nem felindulásból kezdték el a harcot. Sokkal inkább úgy tűnt, hogy ez náluk egy bevett szokás, egy követendő példa, nincs mese, ha beszélnek, akkor oda kell állni, és felkínálni a verekedés lehetőségét. Azt gondolom, hogy ha egy gyerek nem kap valakitől – szülőktől, felnőttektől - kifejezetten bátorítást ilyen viselkedésért, akkor csak abban a legvégső esetben bántja egy társát fizikailag; ha kontrollálatlan düh hatalmasodik el rajta. Éppen ezért, az egészben az volt a furcsa, hogy az egész jelenetet olyan rutinnal indították, mintha csak bemelegítenének valami sporthoz. *A tanult viselkedési minta tehát valami olyasmi, amit eleinte mindenféle érzelmi-értelmi megfontolás nélkül lemásolunk.. ez majd csak felnőttkorra töltődik meg érzelemmel – verekedés esetén haraggal, sértettséggel, félelemmel, dühvel.*

A kezdetek

Első pár hónapunkat a kísérletezésnek szenteltem: igyekeztem oktatás terén minden órán új tematikával, újfajta feladatokkal előállni, és közben figyelni, milyen típusú gyakorlatok mekkora és milyen nehézségeket okozhatnak, és mi az, ami könnyen megy nekik. Közben folyamatosan próbáltuk elhelyezni, értékelni a tapasztalt viselkedési formákat, befogadni, kívülről, majd amennyire ez lehetséges, belülről, a gyermekek szemszögéből is feltérképezni a világot, amennyire ezt a heti egy-két óras ott tartózkodásunk, és a gyermekekkel folytatott beszélgetéseink lehetővé tették.

A bemutatkozásról

A bemutatkozáshoz körülbelül két-három foglalkozás kellett. Bemutatkozás alatt nem azt

értem, hogy megtudjuk egymás nevét, hanem mindent, amit a gyerek mutat magából: aktív vagy passzív résztvevője az órának, hogyan és mit mond, mennyire igényli a folyamatos odafigyelést, hogyan szólít meg engem és másokat, hogyan érvényesíti az akaratát. Másrészt pedig bemutatkozom én is: Ági néni eleinte csupa sugárzó kedvesség és tulajdonképpen mindent megenged. Illetve, majdnem mindent. Ez a pár alkalom kell ahhoz, hogy először ők “próbálkozzanak”. Ilyenkor kétféleképpen szoktam reagálni, vagy bátorítom őket, vagy figyelmen kívül hagyom, amit mondanak. Természetesen utóbbit csak akkor, ha valami olyan szerepet kívánnak épp rám osztani, aminek semmi jövője nincs, illetve nem szeretném, hogy legyen.

Loréna fejlődése

Egy mátraverebélyi kislány eleinte elég sok kihívást jelentett. Az nyári próba-órán körülbelül 1-2 percenként elkezdett kiabálni valamit, olyan hangerővel, hogy emiatt rendszeresen megszakadt a foglalkozás menete. Az első óránk után volt egy megbeszélésünk Judittal, az ottani szervezővel. Kérdezett bennünket első benyomásunkról, és a kezdeti nehézségekre a kislány viselkedését is felhoztam példának. Kiderült, hogy az édesapja akkor épp börtönben ült, édesanyja ellen pedig büntetőeljárás folyt. A sorozatos megnyilvánulásaira igyekeztem nem is bátorítani de nem is eltaszítani őt. A következő két alkalommal hiányzott, utána viszont rendszeres látogató volt az óráimon. Ekkor persze már szóltam neki pár bekiabálásnál, hogy akkor is meghallgatom, ha közben nem süketülök meg. És mindig, mikor az órához szólt hozzá, és a hangerőből is letekert egy kicsit, bátorítottam. Még most is nagyon hangos, és kicsit lobbanékony természetű, de minden alkalommal egyre több és több munkát fektet bele a feladatokba, önállóan is gondolkodik, és a hozzászólásai kizárólag a témához kapcsolódnak. Kapott egy kis időt arra, hogy felhagyjon a kiabálással és új módon próbálkozzon kommunikálni velem. És mivel mindent megtesz a figyelem megszerzéséért, élt a lehetőséggel, és most a tudásával villog: az utóbbi hetekben rendszerint a legjobban teljesítők között van, ügyesen és egyre önállóbban dolgozik.

Több gyereknél is sikerrel járt ez a stratégia, hogy megvártam, amíg ők állnak elő egy olyan kommunikációs formával, amiben ők is jól érzik magukat és az óra menetét sem hátráltatja.

A bemutatkozás utáni hetek

Az első 2-3 alkalom nagyon sok nehézséggel járt. Minden óra után sokat gondolkoztam külön-külön a gyerekeken, hogy milyenek lehetnek, hogyan lehetne velük kommunikálni. És a következő héten megtörtént a csoda: minden feladattal, együtt gondolkodással gördülékenyen haladtunk előre. Az akadályokat könnyen vettük, és sikerült fegyelmezni is – ahány gyerek ott volt, annyiféleképpen. Ez persze hatalmas sikerélmény volt. Úgy éreztem, sikerült megütni egy tartható szintet, és mostantól már csak felfelé visz az út.

A rotációról

Nem így lett. A következő alkalommal új diákok érkeztek. Ez nagy dilemmát okozott: csináljak még egy lassan haladós, bekiabálós órát, vagy haladjunk rendesen? A haladás mellett döntöttem, és az óra részleges kudarcba fulladt. Többször előfordult, hogy addig ismeretlen gyerekek jöttek a foglalkozásokra. Ezt nagyon nehéz volt a helyén kezelni, és mivel minden foglalkozás egy-egy új kísérletnek volt betudható, ezért még nem volt egy kiforrott munkamenet sem, ahová az újak bekapcsolódhattak volna. Az egyik órán, mikor 3-4 új gyerek is részt vett, egy nagyobb, de tanításra teljesen alkalmatlan teremben voltunk. Két csapatban kellett betűkből, betűpárokból és betűhármassokból minél több értelmes szót kirakni. Tízből kilenc gyereket ez rendesen lekötött, a tizedik, akit előtte még soha nem láttam, szisztematikusan elkezdte az ottani függönyt szétszedni, felmászott a teremben levő biliárdasztalra... tulajdonképpen volt egy olyan órám, ami nagyon jól sikerült volna, ha a másik kilenc gyerek munkájának segítése helyett nem a tizedik után kellett volna mászkálni, nehogy lebontsa az egész termet.

Összességében ki merem jelenteni, hogy egy ilyen foglalkozás-sorozat alkalmával nem árt előre tisztázni a szabályokat az adott tanoda szervezőivel, és amennyire ez lehetséges, **nem engedni a folyamatos becsatlakozást**, mert számtalan esetben tönkretette az óra menetét.

A beszélgetés ereje

Általában óra előtt és után alkalmunk nyílt beszélgetni a gyerekekkel, miközben utaztattuk őket Terenye és Verebély között, vagy közvetlen kezdés előtt, és a hosszabb alkalmakkor. Érdeemes volt beszélgetni a gyerekekkel, főleg azokkal, akik óra alatt nagyon nehezen

kezelhetőnek bizonyultak. Nagyon nagy változást hozott, ha sikerült akár pár mondatot is **érdemben beszélgetni** velük; a téma megválasztása abszolút másodlagos.

A termet, függönyt bontó kisleány rendhagyó bemutatkozása után a következő alkalommal is eljött. Előbb érkezett, így fel-alá sétálgatott, amíg a termet berendeztem. Egy rapszöveget kántált, ami persze dúskált a csúnya szavakban. Gondoltam, megkérdezem tőle, hogy csak mondja a szöveget, vagy figyel is arra, amit meghallgat és visszamond. Válasza: mondom is, meg oda sem figyelek. Végülis erről beszélgettünk pár mondatot. Ő ettől az alkalomtól kezdve sokkal kooperatívabb volt. Három-négy mondat beszélgetés elég volt ahhoz, hogy óra alatt egyáltalán el tudjunk kezdeni kommunikálni egymással.

Oktatás eszköz nélkül

Több alkalommal is volt a foglalkozások során verbális feladat: ide tartoznak a **villámkérdések, beugratós kérdések, logi-sztorik és nyelvi játékok** is. A feladat szóban hangzik el, aki tudja a választ, jelentkezik, és utána mondhatja a megoldást. Itt alapvetően két dolog nehezítette, illetve alkalmanként ellehetetlenítette az együtt gondolkodás folyamatát: a fegyelem hiánya és az, hogy önmagában **a gondolkodást, mint tevékenységet nem ismerik**. Ha az ember a kezébe kapja a fizetést, megszámolja. Ha valahova el szeretne jutni, megy, és az útelágazásoknál döntést hoz. De annak egyáltalán nincs kultúrája, hogy valaki csendben ül, nem csinál semmit, az agya mégis “foglalt”, gondolkodik. Így nemcsak a villámkérdésekre, de a további megválaszolandó, kis gondolkodást igénylő kérdésekre is azonnal kaptam választ (tippet..), így persze általában rosszat. Ha egy feladatban volt egy kis csavar, akkor az a kis csavar általában esélyt nem kapott arra, hogy észrevegyék. Emellett sokszor tudomásul vették azt, hogy a megoldásuk rossz, anélkül, hogy a magyarázatot is ténylegesen átgondolták volna. Összegezve: nehéz volt olyan feladatot feladni, ami:

- nem teljesen triviális “favágó” példa (pl. 3 gyerek mindegyikének 4 süti jutott, az összesen hány süti...?)
- észrevehető a turpisság pár másodperc gondolkodással
- maga a megoldás pedig érdemesnek találtat arra, hogy legalább a homlokukra csapjanak,

azt kiáltva: “Tényleg!”

A “homlokracsapás” többnyire akkor működött, ha a feladatban a csavar nem matematikai jellegű volt, pl.: “5 szénarakás és 7 szénarakás összehordva hány szénarakás?”, gyermekkorunk kedves beugratós kérdése, melyre ugye azért egy a válasz és nem 12, mert az “összehordva” szót használtuk.

Ehhez képest a megoldást megértetni szinte lehetetlen volt a következő beugratós példánál:

Egy anya és a lánya között 20 év a korkülönbség. Mennyi lesz a korkülönbség köztük 10 év múlva?

Az ilyen típusú feladatok megvalósításához azt tudom javasolni, hogy tudatosan **vezessünk be előre meghatározott gondolkodási időt** (nem több, mint 20-30 másodperc), és csak utána lehessen jelentkezni.

Logi-sztorik

A verbális feladatok közül külön említést érdemelnek az úgynevezett logi-sztorik. Adott egy történet, melyben van valami furcsaság, és eldöntendő kérdésekkel kell közelebb kerülni a megoldáshoz. Itt persze közel sem a tényleges megoldás a lényeg, hanem a **jó kérdés**, ami pontot is ér.

Egy vacsorameghívás alkalmával a vendégek egy hosszú asztalhoz ültek le. Két jóbarát közül az egyik az asztalfőre ült, a másik a mellette levő hely helyett inkább az asztal túlsó végén, szemben foglalt helyet, így mégis jobban tudtak beszélgetni. Miért?

A gyerekek folyamatosan kérdéseket tehetnek fel, de csak olyanokat, melyekre igennel vagy nemmel lehet válaszolni. Pl.: Valamiért jobban hallották egymást, ha távolabb ültek? A kérdés jó, a válasz itt az, hogy nem, ugyanis a megoldás – melyhez el is jutottunk, az, hogy a két jóbarát süketnéma, és így egymással szemben könnyebb jelnyelvvvel kommunikálni.

Jó válaszokat adni – ennél fontosabb is van: jó kérdéseket feltenni. Ezt az alapelvet a

frontális oktatás figyelmen kívül hagyja. Nem igazán lehet egy feladatnál célzatosan továbblépni oda, hogy “tegyünk fel ezzel kapcsolatban jó kérdéseket!”. **A logi-sztorik viszont annyira természetesen vonzzák a jó kérdéseket, hogy érdemes őket újra és újra előhozni, pl. óravégi levezetésként.**

Megunthatatlan nyelvtörő – csináld utánam!

Egyik órán a következő feladatot kapták: mondják utánam, hogy “ez a szoknya egy centiméterrel megrövidebbítendő”. A nyelvtörő osztatlan sikert aratott, annak ellenére, hogy elsőre mindenki elhibázta. Azóta hónapok teltek el, és minden óra úgy kezdődik, hogy valaki elkiáltja magát, hogy a szoknyás feladattal kezdjünk. A töretlen lelkesedés eredménye, hogy lassan már a csoport fele visszamondta legalább egyszer helyesen a mondatot. (Nem olyan könnyű elismételni!)

Ez a feladat nem túl komplex és nem sorolnám a készségfejlesztés kihagyhatatlan darabjai közé, de a sikerre való tekintettel érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy milyen “csináld utánam!” típusú feladatokkal lehet még kísérletezni. Ilyen egy jó kis számtrükk:

Gondolj egy számra! Adj hozzá ötöt, majd adj hozzá kettőt! Most vonj ki nyolcat! Milyen számot kaptál? Tizenhárom? Akkor te a tizennégyre gondoltál!

A számtrükk azért is jó ötlet, mert nem kell, hogy mindenki utánam tudja csinálni, elég egy-két bátor jelentkező, aki elmondja a “gondolj egy számra...” szöveget, majd a gyerekek által kapott számokból megmondja az eredetit. Így mindenki részt vesz a trükkben.

Eszközös feladatok

Eszközt igénylő feladatok is voltak bőven: gyufakirakós, szóma, valamint a tangram több típusa. Itt sokkal jobb eredményt értek el, mert ennek a munkának van egy konkrét fizikai eredménye, minden gondolat rögtön kifejezésre jut az elemek ide-oda pakolásával.

Feladatok gyufával

Gyufakirakós feladatokból kétféle volt: a klasszikus római számos egyenletek, és az alábbi fajta:

Rakj ki minél több háromszöget 5, illetve 6 gyufa segítségével! Rakj ki minél több négyzetet 6 gyufa segítségével!

1, 2 és 6 háromszög 5 gyufából

Ez a feladat szinte minden szempontból telitalálat volt: kreativitást és matematikai logikát is igényel, viszonylag gyorsan megoldható, a megoldásnak több lépcsőfoka van, és az egyre jobb eredményekhez újabb és újabb ötletek kellenek.

Testek építése – az alkotás öröme

Két alkalommal testeket készítettünk: tetraédert, kockát, tornyot, gúlát, sőt, elkészült egy ikozaéder is. Először annyi volt a cél, hogy mindenkinek legyen saját maga által rajzolt, kivágott, hajtogatott és ragasztott teste. Lelkesen kérdeztek, rajzolták körbe a háromszög- és négyzet alakú sablonokat. Meglepő gördülékenységgel haladtunk, és ők maguk mindig egyre nehezebb kihívás (kocka, téglá, ház..) elé állították magukat. A következő héten az volt a tervem, hogy az ismert elemekből házakat, várost építünk. Sajnos ez utóbbi már nem valósult meg, mert kezdeti lelkesedés ellenére ez alkalommal már csak “versenyt ragasztottak” pontokért. Itt nyitva maradt a kérdés, hogy milyen kérdésekkel, részfeladatokkal lehet tarkítani a vágás-ragasztás folyamatát. Érdeemes lenne többet kihozni ebből a munkamenetből, mert láthatóan nagyon élvezték.

Merj gondolkodni!

Az első testeket a gyerekek az általam előre megrajzolt hálókából készítették. Kiosztottam ezeket, és véletlenül az egyik asztalon hagytam az ikozaéder hálóját is, melynek elkészíttetését későbbre tartogattam. Egy diákom, aki többiekkel ellentétben 15 éves, enyhén szellemi fogyatékos és kiségitőbe járt, kivágta a test hálóját és elkezdte behajtani a lapokat. Örültem, hogy magától belekezdett valami olyanba, ami nem az egyszerűbb feladatok közé tartozik. Utána elkezdte összeragasztani a testet az élek mentén. Mikor a vég felé járt, szinte percenként szólt nekem, hogy segítsék, mert nem megy. Minden ragasztáshoz legalább kétszer kellett közreműködnöm, és ahogy a végéhez közeleedtünk, egyre nehezebben, lassabban ment neki. Semmilyen külső vagy szellemi tényező nem akadályozta meg abban, hogy befejezze, amit elkezdett, mégis idő kellett ahhoz, hogy elhiggye, most ő csinált valami olyat, ami bonyolultabb a többiekénél. Nehezebbre esett kitörni abból, amit eleinte a környezete, majd ő is evidenciaként kezelte: ő nem lehet képes olyan dolgokra, amihez gondolkodni kell. A végén csak elkészült a mű. Nehéz eldönteni egy önbizalomhiányos, szerényebb képességekkel rendelkező gyereknél, hogy nem tud, vagy nem "akar". Annyi bizonyos, hogy annál többet tud, mint amennyit láttat magából.

Kirakós játékok

A klasszikus kirakósok közül a háromszögeket és négyszögeket tartalmazó tangram-készlet hozott sikert: ezekből egy négyzetet kellett összerakni, és ráadásul volt egy könnyített változat is, hogy az egyik elemet nem használva a többiből is lehetett négyzetet csinálni. Itt is voltak a feladatoknak fokozatai, így lefoglalta a gyerekeket. Mivel a feladatoknak itt is több nehézségi foka volt, nem fenyegetett az a veszély, hogy az egyik gyerek már rég unatkozik, mikor a másik még javában próbálkozik. Ezt a fajta **fokozatosságot** érdemes lenne minden feladatkörbe felépíteni, mert az unatkozás másodpercek alatt elképesztő fegyelmezési problémákat szül.

A szóma, és más, nehezebb kirakósoknál sajnos a türelmetlenség győzött: hamar feladták a harcot, és inkább egymással beszélgettek, egymást szórakoztatták. Ebben nincs nagy tanulság, csak annyi, hogy utána jobban át kellett gondolnom, melyik gyakorlatok illenek a 10-11 éves korosztályhoz.

Feladatlapok

Érdemes az órát egy ráhangoló, sikerélményt biztosító feladattal kezdeni. Ez lehet valami egészen egyszerű rejtvény feladat, például labirintus-feladvány: egy labirintusból kell megtalálni és megrajzolni a kiutat.

Volt olyan alkalom, amikor végig feladatlapok voltak: keresztrejtvény, IQ-teszt (ez nekik kicsit nehéz volt, de született nagyon jó eredmény is), szókereső. Ez egy kicsit jobban emlékezteti őket az iskolai tanórára, és leköti őket, így nincs annyi gond a fegyelmezéssel. Körülbelül 20-30 percig tudnak aktívan feladatlapra koncentrálni, utána nem árt valami könnyedebb – pl. eszközös – feladatot adni.

Összegzés

A kezdetekkor sok időt kell hagyni az ismerkedésre. Annál is inkább, mert akikkel foglalkozunk, lényegesen különböző körülmények között élnek. A fegyelem teljes hiánya központi probléma: megfelelő tanári és pedagógiai rutin mellett is érdemes pontosan átgondolni az órára szánt anyagot és a kivitelezést. Sokszor pár másodperc sincs arra, hogy menetközben átgondoljunk egy rögtönzött lépést. Nekem személy szerint nagyon(!) fontos tényező volt, hogy a péntek délutáni időpont ellenére kipihenten érkezsek, és igyekeztem eszerint szervezni a heti teendőket is. Szintén a fegyelmezési gondok miatt sokkal kevesebb lehetőség adódik arra, hogy frontálisan közöljünk valamit. Erre számítani kell akkor, amikor egy összegzést vagy közös feladatmegoldást tervezünk.

Fontos a csoport létszámát is előre tisztázni, és olyan felső korlátot meghatározni, ami mellett eredményesen tudunk együtt dolgozni. Ideálisnak tartom a maximum nyolcfős létszámot. Kilenc vagy tíz résztvevő esetén már sokkal nagyobb a kockázat, előlött pedig egyszerűen nem jut elegendő figyelem egy-egy gyereknek, és így eluralkodhat a káosz egyik pillanatról a másikra.

A foglalkozásokon kívüli programok fontosak: erősíti a belénk vetett bizalmat, teret ad a beszélgetésnek, ami kulcsfontosságú.

Ezekkel a konkrét következtetésekkel, és rengeteg nyitott kérdéssel indulunk neki a következő heteknek. Az említett oktatási és pedagógiai eszközök, illetve az eddig közösen

eltöltött idő kevés volt arra, hogy stabil, mindig keresztülvihető óraterveket dolgozzunk ki, és nagyon sokat boncolgatjuk a kérdést, hogy mi számít eredménynek, és ezeket főként milyen tényezők befolyásolják. Ennek ellenére úgy érzem, az elmúlt tíz hét máris hozott a meglepetéseken kívül eredményeket is.